

mined that the described competencies are strategic determinants that contribute to improving the quality of interpersonal relationships and communication.

Key words: communication, emotional regulation of communication, adolescents with intellectual disabilities.

Стаття надійшла до редакції 28.07.2021

УДК 159.924.7:316.454.52

DOI: [https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2\(54\).241384](https://doi.org/10.18524/2707-0409.2021.2(54).241384)

Гузь Н. В.

кандидат психологічних наук, доцент, доцент кафедри психології Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

e-mail: nata.guz1824@gmail.com

ORCID ID 0000-0002-4199-4457

Гузь В. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

e-mail: vv24.org@ukr.net

ORCID ID 0000-0001-9823-7767

ОСНОВНІ АСПЕКТИ РЕАЛІЗАЦІЇ РОДИННО ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ В КОНТЕКСТІ КОМПЛЕКСНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ СІМ'ЯМ, ЯКІ ВИХОВУЮТЬ ДИТИНУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

В статті висвітлюється важлива роль родини у вирішенні питань виховання, становлення дітей з особливими потребами як активних членів суспільства. Доведено необхідність професійного всебічного вивчення сім'ї, яка виховує дитину з особливостями розвитку. Розкрито актуальність родинно орієнтованого підходу. Визначено основні проблеми і труднощі сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами. Подано напрями комплексної психолого-педагогічної допомоги таким сім'ї і як наслідок гармонізації та оптимізації внутрішньо сімейних стосунків у родині.

Ключові слова: сім'я, яка виховує дітей з особливими освітніми потребами, батьківська компетентність, родинно орієнтований підхід, комплексна психолого-педагогічна допомога.

Постановка проблеми. Важливим результатом гуманістичного розвитку сучасного суспільства є впровадження інклюзивного навчання в заклади освіти, психолого-педагогічний супровід дітей з особливими освітніми потребами.

Сім'я — це мікросоціум, в якому формуються духовні, моральні якості дитини, її ставлення до себе, до світу людей, уявлення про характер міжособистісних взаємин та ін. Психологічна зрілість, життєстійкість батьків, їх ідеали, досвід соціального спілкування найчастіше мають вирішальне значення в розвитку, навчанні, соціалізації та адаптації дитини. Гармонійна внутрішньо сімейна атмосфера в першу чергу є корекційно-розвивальним середовищем. Але, на жаль, не завжди умови виховання в родині є сприятливими для дітей з особливими освітніми потребами (далі — дітей з ООП). Багато сімей, в яких виховуються діти з особливостями розвитку, живуть під вантажем постійно виникаючих проблем, не кожен з батьків здатен адекватно реагувати на існуючі складнощі. Важливо зазначити, що пролонгована психотравмуюча ситуація здійснює негативний вплив на психіку батьків та ускладнює ставлення до дитини та взаємовідносини в родині.

Надання якісної комплексної допомоги сім'ям, де виховується дитина з ООП, регламентується багатьма нормативними законодавчими документами, а саме: Державною цільовою програмою «Національний план дій із реалізації Конвенції ООН про права інвалідів», Законом України «Про реабілітацію інвалідів в Україні», Постановою КМ України «Про порядок організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах» та ін.

Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю [10; 11; 14] визначає головну роль сім'ї в забезпеченні права дітей з ООП на навчання, підкреслюючи, що сім'я є природним й основним осередком суспільства та має право на захист з боку суспільства та держави.

Інклюзивне навчання передбачає створення освітнього середовища, яке б відповідало потребам і можливостям, сприяло дотриманню прав і благополуччю кожної дитини незалежно від особливостей її психофізичного розвитку. Але побудувати повноцінне інклюзивне освітнє середовище без активної участі сім'ї в цьому процесі неможливо [3]. Сім'я виступає найважливішою системоутворюючою детермінантою у соціокультурному статусі дитини, яка визначає її подальший психофізичний та

соціальний розвиток. Реалізація комплексного родинно орієнтованого підходу до визначеної допомоги сім'ям дозволить вирішити поставлену задачу через оптимізацію внутрішньо-сімейної атмосфери, гармонізацію міжособистісних відносин, супроводу дитини в закладі освіти, діалогових і партнерських відносин фахівці — батьки.

Особливості переживання батьками народження дитини з особливостями розвитку та адаптації до виховання досліджували такі науковці: О. Агавелян, Н. Дуккан, Л. Дрокар; В. Райт, О. Комарова, В. Юртайкін, Л. Кислян; проблемою дослідження взаємодії в сім'ях, що виховують дитину з особливостями розвитку, займалися: А. Колупаєва, Л. Наконечна, В. Балан, Л. Борте, В. Бонтарь, А. Душка, Т. Сак, В. Синьов, О. Хохліна, А. Чуприков, Л. Шипина, О. Агавелян, Р. Майрамян, М. Семаго; вплив психологічного клімату в сім'ї на виховання дитини вивчали Л. Борщевська, Л. Зіброва, І. Іванова, Т. Комар; на необхідність наукового вивчення таких родин і на розробку корекційних заходів, призначених для надання їм конкретної допомоги, вказували М. Певзнер, Е. Мастюкова, І. Мамайчук, Л. Кіреєва; психологічними проблемами сімей, які виховують дітей з особливими потребами, займалися Л. Гриценко, Т. Ілляшенко, О. Романенко, М. Радченко, Н. Скрипка, О. Царькова; аналіз різних аспектів проблем сім'ї, яка має дітей з відхиленнями у розвитку, здійснено у працях В. Вишневського, Н. Мазурової, Г. Мішиної, А. Співаковської, В. Ткачової, Е. Тихої та ін.

Разом з тим досі актуальним залишається вирішення питання професійної психолого-педагогічної допомоги сім'ям, які мають дітей з ООП.

Мета статті — вивчення основних аспектів реалізації родинно орієнтованого підходу в контексті комплексної психолого-педагогічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з особливими освітніми потребами, як умови забезпечення гармонійного інклюзивного освітнього середовища.

Результати дослідження. Останніми роками в країні спостерігається збільшення кількості родин, які виховують дітей з особливими освітніми потребами. В Україні станом на

01.01.2018 року проживає 7,6 млн дитячого населення. Ця тенденція вимагає вирішення питання про створення ефективною фахової допомоги цій категорії сімей [8]. Розглядати сім'ю як системоутворюючу детермінанту в соціально-культурному статусі дитини, що визначає її подальший психофізичний і соціальний розвиток, дозволяє родинно орієнтований підхід [3; 15]. Партнерські стосунки в тріаді «батьки — педагог — дитина» є основою батьківської компетентності, формування якої потребує ефективної роботи команди психолого-педагогічного супроводу [1; 6; 7].

Родинно орієнтований підхід передбачає системні перетворення в межах родини. Основними напрямками поступової і цілеспрямованої та систематичної роботи з батьками мають бути: психолого-педагогічна допомога батькам, підвищення батьківської компетентності, створення розвивального гармонійного середовища для дитини. Актуальність цього підходу обумовлена тим, що родина, в якій виховується дитина з ООП, не завжди здатна забезпечити сприятливі умови для її оптимального розвитку, навчання та існування. Причинами такої внутрішньосімейної атмосфери є: високий рівень психічної травматизації членів родини внаслідок народження дитини з особливостями у розвитку; відсутність необхідних психолого-педагогічних знань у батьків; порушення у сприйнятті дитини та ін. Складна життєва ситуація, хронічний стрес здійснюють негативний вплив на психіку батьків, ускладнюють ставлення до дитини та взаємовідносини в родині загалом. Важливою є наявність у батьків таких якостей як стресостійкість, саморегуляція, особистісна ресурсність, високий рівень адаптаційного потенціалу, життєстійкість, емпатія та ін. Їх відсутність призводить до ізоляції, подальшої нездатності батьків здійснювати виховання та супровід власної дитини, взаємодіяти з фахівцями різного рівня.

Виокремлюють п'ять категорій, що характеризують ставлення батьків до дитини з особливостями психофізичного розвитку: прийняття дитини і її особливостей; реакція заперечення дефекту; реакція надмірної опіки, захисту та протекції; приховане несприйняття і відсторонення; відкрите несприйняття та відсторонення (В. Соммерс).

М. Стоун описав проблеми сімей, які виховують дитину з порушеннями у психофізичному розвитку, визначив види стресів таких родин, виділивши насамперед фінансовий, емоційний, фізичний [4]. Різко порушуються або деформуються життєві цілі членів такої родини, у них формується комплекс «власної неповноцінності» [11]. В. Вишневський, Р. Майрамян, І. Мамайчук зазначали наявність у матерів дітей, які мають порушення розвитку, різних психологічних та психосоматичних проблем [4]. Д. Ісаєв, Є. Мастюкова, В. Ткачова, В. Сорокін О. Царькова до найбільш поширених батьківських реакцій відносять: заперечення, відкидання, гнів, почуття провини, емоційну дезадаптацію [17]. Все це може призводити до негативної психологічної атмосфери в сім'ї, надмірної невротизації батьків та дітей. Як наслідок в сім'ї відбуваються якісні зміни: психологічні (продовгований стрес, деформація внутрішньосімейних взаємовідносин, світосприйняття, ціннісних орієнтацій); соціальні (втрата колишніх контактів чи їх вибірковість, звуження кола друзів, колег, обмеження спілкування, навіть з родичами); соматичні (соматичні захворювання, астеничні, вегетативні та афективні розлади, депресивна симптоматика у різних формах) [12]. Ці чинники деформують психіку всіх членів сім'ї, ускладнюють реабілітаційну роботу, соціальну адаптацію дитини.

Детальну періодизацію кризових станів емоційної сфери батьків, які мають дітей з порушеннями у розвитку, запропонував Е. Шухардт:

1. Невизначеність (стан панічного жаху перед невідомим, шок, відчуття краху «нормального» життя).
2. Визначеність (суперечність між розумінням проблеми на раціональному рівні та запереченням її існування на емоційному).
3. Агресія (поява негативних почуттів, емоційних спалахів, гніву).
4. Активна, безрезультативна, хаотична діяльність (нераціональні спроби опанувати безвихідь ситуації, пошук чудодійного зцілення).
5. Депресія (апатія, втома, безвихідність, спустошеність, відчай).

6. Прийняття проблеми (віднаходження нового сенсу життя).

7. Активізація (прийняття проблеми, розкриття внутрішнього потенціалу, активна побудова та реалізація життєвих планів).

8. Солідарність (об'єднання з батьками, які мають схожі проблеми) [4].

За результатами дослідження особливостей батьківсько-дитячих стосунків Г. Мішина виділяє шість неадекватних моделей співпраці батьків з дитиною: ізолюваність, передбачувану взаємопов'язаність, мовленнєву взаємопов'язаність, «мовчазну співприсутність», «вплив і взаємовплив», активний взаємозв'язок [4].

Ставлення батьків, які не приймають дитину з ООП, характеризується: емоційним відторгненням, невмінням створювати ситуацію спільної діяльності, неадекватним стилем виховання, недостатньою потребою спілкування з дитиною, відсутністю взаємодопомоги, наявністю деструктивних настанов.

Найпоширенішими помилковими реакціями та настановами батьків є такі: неприйняття ситуації, перенесення провини на дитину, пошук винних, фальшивий сором, синдром жертви, комплекс провини, самоприниження, манія «особливості», споживацькі потреби, «убивча» жалість [5, с. 22–24].

Сім'ї по-різному ставляться до проблеми захворювання дитини. Якщо всі члени родини приймають проблему, конструктивно вирішують складні ситуації, намагаються ефективно спілкуватися, мають позитивне ставлення до дитини та до себе, готові прийняти допомогу, то все це сприяє створенню зони благополучного особистісного розвитку дитини та поступово актуалізує в неї потенціал власної життєдіяльності.

Ставлення батьків до дітей з особливостями розвитку в цілому має такі загальні риси: жалість, опіка, контроль, надмірна батьківська турбота, надзвичайна відданість або ж має суперечливий характер і супроводжується емоційним відторгненням хворої дитини, що може виявлятися навіть у жорстокому поводженні з нею [4]. У структурі батьківського ставлення виділяють когнітивний (пізнання та розуміння дитини), емоцій-

ний (прийняття дитини як самостійної цінності, емоційна чуйність, емпатія, терпимість) і поведінковий (взаємодія батьків з дитиною, адекватна до її потреб, здатність до співпраці, ініціативність, гармонійні стосунки) компоненти [13].

Залежно від типу внутрішньосімейних стосунків і стилю сімейного виховання сім'ї, які мають дітей з ООП, диференціюються на такі групи:

– гіперопіка, що з часом може змінитися гіперпротекцією. Дитина стає центром життєдіяльності такої сім'ї;

– «холодні» стосунки, гіпопротекція, зниження емоційних контактів;

– стиль співробітництва, конструктивні і відповідальні стосунки з дитиною, батьки усвідомили проблему, вірять в успіх, знають усі сильні сторони особистості дитини, розвивають її самостійність;

– репресивний стиль сімейного спілкування, авторитарна батьківська позиція, песимізм, обмеження прав дитини, дотримання певних правил [3].

Адаптація родини до складних обставин може бути пролонгованою та мати деструктивні наслідки: конфліктність, відсутність скоординованих дій, суперечливість вимог до дитини і т.ін. Виявляються і такі сім'ї, які ізолюють дитину від оточуючих, позбавляють кваліфікованої допомоги, дитина не має мінімальних навичок і вмінь самообслуговування.

Основними завданнями батьків, що виховують дитину з ООП, є відновлення емоційного статусу дитини, формування навичок взаємодопомоги, вироблення оптимістичної лінії розвитку, особистісне пристосування до дитини, налагодження контактів з іншими сім'ями, які мають схожі проблеми.

Дослідники виділяють такі критерії адаптації батьків до умов життя, ускладнених інвалідністю дитини: соціально-психологічний стан батьків; соціокультурна адаптованість; адекватність батьківсько-дитячих взаємовідносин; реабілітаційний потенціал батьків [2; 8; 15].

Таким чином, актуальним питанням сьогодення є проблема здійснення комплексної психолого-педагогічної допомоги сім'ям, які виховують дитину з особливими потребами. Це на-

дасть змогу розв'язувати психологічні, педагогічні, соціальні проблеми, які виникають в сім'ї.

На жаль, на сьогодні немає сформованої чіткої методики надання психолого-педагогічних послуг батькам дітей з особливими потребами [9; 13].

Основне завдання роботи з батьками дитини з особливими потребами полягає у тому, щоб допомогти батькам змінити бачення на особливості розвитку власної дитини шляхом подолання їх емоційної напруги, подолання хронічної втоми, прийняття дитини, проходження усіх стадій адаптації. Компетентне батьківство та внутрішній стан усіх членів родини є надзвичайно важливими факторами, що сприятимуть повноцінному розвитку дитини, попередять вторинні проблеми та покращать рівень функціонування дитини.

Основними напрямками в роботі з батьками є:

- 1) інформаційне забезпечення;
- 2) реконструкція дитячо-батьківських взаємовідносин, оптимізація подружніх та внутрішньосімейних взаємовідносин; гармонізація міжособистісних відносин між діадою «мати — дитина з особливостями розвитку» і членами сім'ї та іншими (сторонніми) особами;
- 3) допомога в подоланні труднощів, пошуку своїх прихованих ресурсів;
- 4) корекція психічних станів членів родини, поведінкових та емоційних реакцій батьків дітей з особливостями розвитку;
- 5) допомога в адекватній оцінці можливостей дитини;
- 6) розвиток комунікативних форм поведінки;
- 7) формування навичок адекватного спілкування з оточуючим світом.

Основні завдання роботи з сім'єю спрямовані на допомогу в: ефективній тактиці виховання та розвитку дитини; формуванні у дитини певних навичок; інформуванні про вікові й індивідуальні особливості дитини; адекватному оцінюванні можливостей дитини; гармонізації внутрішньосімейних взаємин; розв'язанні особистісних проблем, спричинених появою дитини з ООП; складанні стратегії соціальної поведінки в типових стресових ситуаціях і т. ін.

Систематична та комплексна робота з сім'єю сприяє формуванню позитивної виховної моделі «співробітництво», розширенню контактів родини, подоланню ізоляції, включенню її в громадське життя, наданню повноцінної інформації про соціальні інститути допомоги, сприянню фахівцям у складанні освітнього й реабілітаційного маршруту на основі індивідуальної програми розвитку дитини [2, с. 103].

Корекція світовідчуття та гармонізації самосвідомості стануть поштовхом до якісних змін у ставленні батьків до особливої дитини лише за умови відкритої, істинної любові батьків до дитини, беззаперечного прийняття, віри в її сили та можливості, уваги до її почуттів, думок та інтересів, терпимості, врахування позитивних якостей особистості дитини, підтримки її сильних сторін, довірливого спілкування, відповідальності та взаємодопомози.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Узагальнюючи результати дослідження, можна зазначити, що систематична допомога сім'ям, які виховують дітей з особливостями розвитку, є вкрай важливою і необхідною. Запровадження комплексного підходу в наданні фахової психолого-педагогічної допомоги сім'ям можливе через оптимізацію внутрішньосімейної атмосфери, гармонізацію міжособистісних, подружніх, батьківсько-дитячих стосунків, що дозволить вирішувати проблеми допомоги дитині з особливими потребами.

Психолого-педагогічний супровід сімей, які виховують дитину з особливостями розвитку, є важливим напрямом у системі інклюзивної освіти. Фундаментом супроводу є всебічне вивчення та задоволення потреб таких сімей, принцип конфіденційності, психологічної довіри, гуманного та чуйного ставлення до членів родини.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів розглянутої проблеми. Перспективу подальших наукових пошуків ми вбачаємо в аналізі, узагальненні та адаптації методики психолого-педагогічного супроводу сімей, які виховують дитину з особливими потребами в умовах інклюзивного освітнього простору.

Список використаних джерел і літератури

- Білозерська І. О. Деякі аспекти формування батьківської компетентності у родині, що мають дітей з порушеннями розвитку / І. О. Білозерська // Психолого-педагогічний супровід навчання дітей з порушеннями розвитку. — К., 2010. — Вип. 1. — С. 32–37.
- Душка А. Л. Концепция психологической помощи семьям, которые воспитывают особых детей / А. Л. Душка // Вестник Одесского национального университета. Психология. — 2011. — Том 16, выпуск 2. — С. 29–36.
- Колупаєва А. А. Діти з особливими потребами та організація їх навчання: наук.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Л. О. Савчук. — Видання доповнене та перероблене. — К.: Видавничка група «АТОПОЛ», 2011. — 274 с.
- Макаренко А. Н. Психологические особенности родительского отношения к детям с особыми потребностями / А. Н. Макаренко, М. А. Голубева, И. А. Джугля // Міжнародний психіатричний, психотерапевтичний та психоаналітичний журнал. — 2017. — № 1, 2 (35). — С. 105–110.
- На допомогу батькам, які мають дітей з особливими потребами: метод. рек. / І. Б. Іванова, Л. В. Борщевська, Л. В. Зіброва та ін.; Український інститут соціальних досліджень. — К., 1999. — 80 с.
- Про затвердження Примірного положення про команду психолого-педагогічного супроводу дитини з особливими освітніми потребами в закладі загальної середньої та дошкільної освіти: Наказ Міністерства освіти і науки України № 609 від 08 червня 2018 року [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psyhologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoyi-serednoyi-ta-doshkilnoyi-osviti>
- Національна стратегія розвитку інклюзивної освіти на 2020–2030 роки [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-strategichni-napryami-rozvitku-inklyuzivnoyi-osviti-do-2030-roku>
- Організаційно-методичні засади діяльності інклюзивно-ресурсних центрів: навчально-методичний посібник / за заг. ред. М. А. Порошенко та ін. — Київ, 2018. — 252 с.
- Островська К. О. Психотерапевтична робота з батьками дітей з особливими потребами з використанням короткотермінової терапії, зосередженої на вирішенні BSFT / К. О. Островська, Б. В. Андрейко // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: збірник наукових праць. — 2017. — № 1 (5). — С. 5–15.
- Про світ дітей з особливими потребами: poradnik керівникам освітніх установ, вчителям, вихователям дошкільних закладів, шкіл-інтернатів, батькам щодо роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку / В. І. Шнайдер. — Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2003. — 140 с.
- Радченко М. І. Адаптаційні можливості батьків дітей з особливими потребами та специфіка їх психокорекції / М. І. Радченко // Актуальні проблеми психології. — К.: Глянec, 2008. — Том 10, ч. 8. — С. 509–516.
- Специфіка роботи соціального працівника з сім'ями, які мають дітей з особливими потребами: метод. рек. / Л. Т. Кобилянська (уклад.). — Чернівці: ЧНУ, 2001. — 38 с.
- Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навчально-методичний посібник / укл. Н. В. Заверико, Т. Г. Соловйова. — Запоріжжя: Тандем, 2008. — 53 с.
- Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 48/96, прийнята на сорок восьмій сесії ГА ООН. — К., 2003. — 40 с.
- Сухіна І. В. Родино орієнтований підхід у контексті комплексної психолого-педагогічної допомоги дітям з аутизмом / І. В. Сухіна // Освіта дітей з особливими потребами: шляхи розбудови. — 2014. — № 5. — С. 182–192.
- Сухіна І. В. Актуальні питання психологічного супроводу родини, в якій виховується дитина з інтелектуальними порушеннями / І. В. Сухіна // Інновації партнерської взаємодії освіти, економіки та соціального захисту в умовах інклюзії та прагматичної реабілітації соціуму: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції, м. Кам'янець-Подільський, Подільський спеціальний навчально-реабілітаційний соціально-економічний коледж. — Кам'янець-Подільський, 2019. — С. 275–280.
- Царькова ОВ Психологічна допомога батькам дітей із особливими потребами / О. В. Царькова // Медична психологія. — Х.: Харківська медична академія післядипломної освіти. — 2013. — Випуск 8, № 4. — С. 17–20.

REFERENCES

- Bilozerska, I. O. (2010). Deiaki aspekty formuvannia batkivskoi kompetentnosti u rodynakh, shcho maiut ditei z porushenniamy rozvytku [Some aspects of the formation of parental competence in families with children with developmental disabilities]. *Psykhohoho-pedahohichnyi suprovid navchannia ditei z porushenniamy rozvytku — Psychological and Pedagogical Support of Education of Children With Developmental Disorders. Vol. 1*, 32–37, Kyiv [in Ukrainian].
- Dushka, A. L. (2011). Kontseptsyia psykhohohyeskoi pomoshchy semiam, kotoryie vospytvaiut osobykh detei [The concept of psychological assistance to families raising special children]. *Vestnyk Odesskoho natsyonalnoho unyversyteta. Psykhohohyia — Bulletin of Odessa National University. Psychology, Vol. 16, 2*, 29–36 [in Ukrainian].
- Kolupaeva, A. A., & Savchuk, L. O. (2011). Dity z osoblyvymy potrebamy ta orhanizatsiia yikh navchannia [Children with special needs and the organization of their education]. Kyiv: Vydavnycha hrupa «АТОПОЛ» [in Ukrainian].
- Makarenko, A. N., Makarenko, M. A., & Holubeva, Y. A. (2017). Psykhohohyeskye osobennosti rodytelskoho otnosheniya k detiam s osobennmy potrebostiamy Dzhuhlia [Psychological features of parental attitude to children with special needs]. *Mizhnarodnyi psykhiatrychnyi, psykhoterapevtichnyi ta psykhoanalitichnyi zhurnal — International Psychiatric, Psychotherapeutic and Psychoanalytic Journal 1, 2 (35–36)*, 105–110 [in Ukrainian].

5. Ivanova, I. B., Borshchevska, L. V., & Zibrova, L. V. et al. (1999). *Na dopomohu batkam, yaki maiut ditei z osoblyvymy potrebamy [To help parents who have children with special needs]* Ukrainkyi instytut sotsialnykh doslidzhen. Kyiv [in Ukrainian].
6. Nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy № 609 vid 08 chervnia 2018 roku Pro zatverdzhennia Prymirnogo polozhennia pro komandu psykholoho-pedahohichnogo suprovodu dytyny z osoblyvymy osvitnimy potrebamy v zakladi zahalnoi serednoi ta doshkilnoi osvity [Order of the Ministry of Education and Science of Ukraine № 609 of June 8, 2018 On approval of the Model Regulations on the team of psychological and pedagogical support of a child with special educational needs in a general secondary and preschool education institution]. (2018, 8 June). Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-primirnogo-polozhennya-pro-komandu-psiologo-pedagogichnogo-suprovodu-ditini-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-zakladi-zagalnoi-serednoi-ta-doshkilnoi-osviti> [in Ukrainian].
7. Natsionalna stratehiia rozvytku inkluzyvnoi osvity na 2020-2030 roky [National strategy for the development of inclusive education for 2020-2030 years] [Elektronnyi resurs]. Retrieved from <https://mon.gov.ua/ua/news/mon-rozrobilo-strategichni-napryami-rozvitku-inklyuzivnoi-osviti-do-2030-roku> [in Ukrainian].
8. Poroshenko, M. A. (Eds.). (2018). *Organizational and methodological principles of inclusive resource centers: educational and methodical manual*. Kyiv.
9. Ostrovska, K. O., Ostrovska, K. O., & Andreiko, B. V. (2017). Psykhoterapevtychna robota z batkami ditei z osoblyvymy potrebamy z vykorystanniam korotkotermynovoi terapii zoseredzhenoi na vyrishenni BSFT [Psychotherapeutic work with parents of children with special needs using short-term therapy focused on solving BSFT]. *Naukovyi chasopys NPU im. M. P. Drahomanova: zbirnyk naukovykh prats — Scientific Journal of NPU Named after MP Dragomanova, 1 (5)*, 5-15 [in Ukrainian].
10. Shnaider, V. I. (2003). *Pro svit ditei z osoblyvymy potrebamy: Poradnyk kerivnykam osvitnikh ustanov, vchyteliyam, vykhovateliam doshkilnykh zakladiv, shkil-internativ, batkam shchodo roboty z ditmy z porushenniamy psykho-fizychnoho rozvytku [About the world of children with special needs: Advisor to heads of educational institutions, teachers, educators of preschool institutions, boarding schools, parents on working with children with mental and physical disabilities]*. Kamianets-Podilskyi: Abetka-Nova [in Ukrainian].
11. Radchenko, M. I. (2008). Adaptatsiini mozhyvosti batkiv ditei z osoblyvymy potrebamy ta spetsyfika yikh psykhekorektsii [Adaptive capabilities of parents of children with special needs and the specifics of their psychocorrection]. *Aktualni problemy psykholohii — Current problems of psychology. Vol.10, 8*, 509-516 Kyiv: Hlanyk [in Ukrainian].
12. Kobylinska, L. T. (Compiler). (2001). *The specifics of the work of a social worker with families with children with special needs*. Chernivtsi: ChNU.
13. Zaveryko, N. V., & Soloviova, T. H. (Compiler). (2008). *Socio-pedagogical work with parents raising children with special needs: educational and methodical manual*. Zaporizhzhia: PP «Tandem».
14. Standartni pravyla zabezpechennia rinvnykh mozhyvostei dlia invalidiv: Rezo-liutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 48/96, pryiniata na sorok vosmii sesii HA OON [Standard Rules on the Equalization of Opportunities for Persons with Disabilities: UN General Assembly Resolution 48/96, adopted at the forty-eighth session of the UN General Assembly]. (2003). Kyiv [in Ukrainian].
15. Sukhina, I. V. (2014). Rodynno-orientovanyi pidkhdid u konteksti kompleksnoi psykholoho-pedahohichnoi dopomohy ditiam z autyzmom [Family-oriented approach in the context of comprehensive psychological and pedagogical assistance to children with autism]. *Osvita ditei z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy — Education of Children With Special Needs: Ways of Development, 5*, 182-192 [in Ukrainian].
16. Sukhina, I. V. (2019). Aktualni pytannia psykholohichnogo suprovodu rodyny, v yakii vykhovuietsia dytyna z intelektualnymy porushenniamy [Topical issues of psychological support of the family in which a child with intellectual disabilities is brought up]. Innovations in the partnership of education, economy and social protection in the context of inclusion and pragmatic rehabilitation of society: *III mizhnarodnoi naukovopraktychnoi konferentsii — 3rd international scientific-Practical Conference*. (pp. 275-280) Kamianets-Podilskyi, Podilskyi Spetsialnyi navchalnoreabilitatsiyni sotsialno-ekonomichnyi koledzh [in Ukrainian].
17. Tsarkova, O. V. (2013). Psykholohichna dopomoha batkam ditei iz osoblyvymy potrebamy [Psychological assistance to parents of children with special needs]. *Medychna psykholohiia — Medical Psychology Vol. 8*, 17-20, Kharkiv: Kharkivska medychna akademiia pslidiplomnoi osvity. [in Ukrainian].

Гузь Н. В.

к. психол. н., доцент кафедри психології
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Гузь В. В.

к. пед. н., доцент кафедри начального освіти
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

ОСНОВНЫЕ АСПЕКТЫ РЕАЛИЗАЦИИ СЕМЕЙНО ОРИЕНТИРОВАННОГО ПОДХОДА В КОНТЕКСТЕ КОМПЛЕКСНОЙ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ ПОМОЩИ СЕМЬЯМ, КОТОРЫЕ ВОСПИТЫВАЮТ РЕБЕНКА С ОСОБЕННЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ

В статье освещается важная роль семьи в решении вопросов воспитания и становления детей с особенными потребностями как активных членов общества. Доказана необходимость профессионального всестороннего изучения семьи, которая воспитывает ребенка с особенностями развития. Раскрыта актуальность семейно ориентированного подхода. Определены основные проблемы и трудности семьи, которая воспитывает ребенка с особенными образовательными потребностями. Поданы направления комплексной психолого-педагогической помощи такой семье и, как следствие, гармонизации и оптимизации внутрисемейных отношений в семье.

Ключевые слова: семья, которая воспитывает детей с особенными образовательными потребностями, родительская компетентность, семейно ориентированный подход, комплексная психолого-педагогическая помощь.

Huz N. V.

Candidate of Psychological Sciences,
Associate Professor of Psychology Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University

Huz V. V.

Candidate of Pedagogical Sciences, Bogdan Khmelnytsky Melitopol
State Pedagogical University

BASIC ASPECTS OF REALIZATION OF THE DOMESTICALLY-ORIENTED APPROACH IN CONTEXT OF COMPLEX PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL ASSISTANCE TO FAMILIES THAT BRING UP CHILD WITH THE SPECIAL EDUCATIONAL NECESSITIES

Inclusive education involves the creation of all necessary conditions for the development of a special child in school. The success of inclusive education is largely determined by the relationships that have developed in the family in which a child with special educational needs is brought up. Families with a child with special educational needs play a key role in the child's social integration. That is why such a family needs special attention from specialists. The presence of various problems and difficulties of negative attitudes in the family, leads to a deterioration of the family climate. Work experience shows that if there is an optimistic mood in the family, then the child will have confidence in their abilities and capabilities. Activation of parents and the formation in their minds of the need to help the child is the main mechanism that promotes the harmonious adaptation of the child.

The article highlights the important role of the family in addressing the upbringing of children with special needs as active members of society. The necessity of professional comprehensive study of a family raising a child with special needs has been proved. The relevance of the family-oriented approach is revealed. The main problems and difficulties of a family raising a child with special educational needs have been identified. The directions of complex psychological and pedagogical assistance to such a family and as a consequence of harmonization and optimization of intra-family relations in the family are given.

Key words: family raising children with special educational needs, parental competence, family-oriented approach, comprehensive psychological and pedagogical assistance

Стаття надійшла до редакції 01.06.2021